

‘עשו משמרת למשמרת’ –

‘... בעצם הגנה אנחנו רואים בכל דור ודור החומרות מתפשטות. בימי משה רבינו ע"ה לא נאסר רק מה שקבל בהדיא בסיני, אמנם הוסיף איזו תקנות לאיזה צורך שראה. וכן אחר כך הנביאים והתנאים וכל דור ודור ודורשיו. והענין, ביותר שיש התפשטות וזהמת הנחש צריך ביותר לגדרים – ‘פורץ גדר ישכנו נחש’. והקב"ה צוה ש"ה לא-תעשה לעורר(?) וזהמת הנחש. ובהתפשטות וזהמת הדור צריך להתפשטות יותר איסורים. ואילו היה כן בזמן התורה היה כתוב כך בתורה, אבל נכלל זה במה שאסרה תורה, כי הכל ענין אחד. ועל כן צוה הי"ת עשו משמרת למשמרת, כלומר הכל לפי הענין, ממילא בכל דור ודור כשראו להוסיף חומרות אז הכל הוא מדאורייתא, כי מאחר שמתפשט וזהמת הנחש, ויוצא יותר מכח אל הפועל, הנה ברא יצר הרע ברא תבלין, כי אז צריכים אנו להתעוררות עליון להמשיך האיסורין מכח אל הפועל, עד לעתיד נתדבק במקור העליון. ודי בזה למשכיל ולמבין’ (עפ"י של"ה כה ע"ב בית חכמה).

‘זהו יסוד כל תקנות וגזירות חכמינו ז"ל. וכן עשתה התורה בעצמה בכמה מקומות, וכגון בנייר שהחמירה תורה בכמה לאוין חלוקים ומיוחדים על חרצנים וזג וענבים, לחייב על כל דבר בפני עצמו, שהוא בגדר סייג לשתיית יין, ללמדך שגדרי הסייג הן הן גופי תורה... ויסוד הדבר אינו רק משום שלא יפגע באיסור עצמו ולא יבוא לידי חטא אלא שעצם ההרחקה מן הרע הוא רצון השי"ת.

והנה מורגל לחשוב כי בדור שהוא רופף בתורה, שיש להסתפק במועט יותר ואין להרבות בסייגים וגדרים אך בחז"ל מצינו להיפך, שהחמירו יותר במקום רופף, וכלשונם ז"ל (ערובין ו.) רב בקעה מצא וגדר בה גדר, וברש"י: עמי הארץ היו ומזולזלין במצוות והחמיר עליהן לעשות סייג להרחיקן מן העבירה כאדם הגודר בקעה פרוצה לשומרה, והרי דככל שהמצב יותר רפוי צריך יותר גדרים וסייגים. ועיקר החיוב בעשיית גדרים הוא לכל אחד לפי מה שהוא, לפי מצבו הרחוני, אך הכלל הוא להתרחק מן החטא ולהתקרב לעבודה, שלזה מחוייב מן הדין לעשות כל טצדקי להגביר החיזוק...’ (עפ"י משנת רבי אהרן ח"א עמ' ריח).

ע"ע במשך חכמה (שמות יב, כב) אודות הצרכת ריבוי הסייגים בזמן שישראל בגלות.

דף כב

יסודות וכללים בעניני השניות לעריות – ע' בספר אור שמח הלכות אישות א, ו (ובמשך חכמה קדושים כ, יב).

‘מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו ליבום... לאתויי ממזר’. ו'זוקק ליבום' כלומר שאינה נפטרת בלא חליצה, אבל לייבם ודאי אסור כדתנן לעיל (עפ"י תוס' מהר"ם ורבנו פרץ, ריטב"א).

‘ע"ב (ב) ז'בן אין לו – עיין עליו’. כתב בספר פני יהושע (קדושין ד:) שלא דרשו כן בשאר אין שבתורה אלא במקומות שהמקרא מיותר ובא לדרשה, בהם דרשו גם את יתור ה-י'.
ומצינו לראשונים (תוס' ע"ז לט. ד"ה אין; רשב"א ור"ן חולין סו.) שפרשו דרשת הגמרא מ'אין לו סנפיר וקשקשת' – עיין לו. ובטורי אבן (מגילה י) כתב שרק במקום שיש מקום לדרוש 'עיין לו' הרי אילולא דרשה זו נכונה היה לו לכתוב 'אין' ללא יו"ד

כדי שלא נטעה ונדרוש, ועל כרחק באמת אתא לדרשא זו אבל בשאר מקומות אין דורשים יתור י' כי כן דרך המקרא. והסמ"ע (ח"מ רע"א) מפרש הדרש שלשון 'אין' משמעו אין ואפס, שאין בנמצא שום בן [ומה שאמרו 'עיינ עלינו' – לאו דוקא, שדוחק לומר שהדרשה מבוססת על חילוף אותיות אהח"ע, רק הכוונה מכך שכתוב מלא יו"ד משמעו אין מוחלט]. (וע"ע בספר יראים השלם עא ש'אין לו' לגמרי משמע). עוד על דרשת 'אין' – ע' בערוך (ערך 'עיינ') בשם ר"ח שנדרש במשמעות הן ולא. 'אין' משמעו לאו, והיו"ד שבאמצע מורה על הן, כמו 'אין' בלשון חכמים. וע"ע חכמת שלמה למהרש"ל קדושין שם; תפארת ישראל למהר"ל ספכ"ג ובאר הגולה ג; עבודת ישראל ריש וישלח.

יחייב על מכתבו... כשעשה תשובה. בשיטות הראשונים ומקורותיהם, על חיוב ואיסור הכאה וקללה באב שאינו עושה מעשה עמך, ובשאר כל אדם, וכן על מצות כבוד אב ואם ברשעים – ע' במוזבא בסנהדרין פה ובב"ק צד:

לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין מזהירין מן הדין. נחשב זה 'דין' ואינו כלול בכתוב בפירושו, מפני שבת אביך או בת אבך אין במשמע אלא זו שהיא אחותו מאביו ולא מאמו או מהאם ולא מהאב, וכמו שמפרש הכתוב בהמשך מולדת בית או מולדת חוץ [שתרגומו 'דילידא מן אבוך מן איתתא אוחרת או מן אבך מן גבר אוחרת'], ורק מקל-וחומר אנו באים לחייב על אחותו מאביו ומאמו (עפ"י התוס' לעיל ב סע"ב; ראב"ד ועוד).

מילתא דאתיא בקל וחומר טרה וכתב לה קרא' – ע' בספר בני יששכר אדר י.

יאימא פרט לאחותו מאנוסה? והכתוב ערות אחותך בת אביך או בת אבך יועמד ממילא באחותו מן הנישואין בלבד. [ואם תאמר אם כן מה בא ללמדנו, יש לומר לרבות אחותו מהשפחה והנכרית שאעפ"י שאין לאביה אישות בהן, מ"מ יושבות הן תחתיו דרך אישות, ומ'אשת אביך' אין למעט אלא אשה אחת שאין לו בה אישות, והיינו אנוסה שאינה תחתיו כלל (תוס' ישנים; הר"מ מאיורא). ועוד י"ל שבא לרבות כשיש צד אחד של אישות, מן האב או מן האם. תוס' מהר"ם ור"פ].

ומתריך: **ההיא לא מצית אמרת מדרבא, דרבא רמי: כתיב ערות בת בנך או בת בתך וכו' כאן באונסין כאן בנשואין** – וכיון שמצינו שריבתה תורה לאסור שאר בשר מאנוסה, אין למעט אחותו מאנוסה שהרי אפשר לדרוש המיעוט באופן אחר, ושוב משתמע מגוף הכתוב 'אחותך' אף מן האונסין [אבל אין כוונת הגמרא לומר שלמדים אחותו מבתו-מאנוסתו – שהרי אין מזהירים מן הדין] (רמב"ן, וכן האריך הרשב"א).

טעמים ופרפראות

'שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה' –

'אם יש דבר שהנכרים נוהגים בו איסור וליהודים אינו אסור, אסור לו ליהודי שיאכל פן יתחלל שם שמים על ידו, כגון נכרי שראה שנכרי חברו רבע בהמה ואמר לנכרים שלא לאכול אותה ונמכרה ליהודי – לא יאכלנה ישראל' (מתוך ספר חסידים תתכט).

כמדומה שנטעם זה כתבו כמה פוסקים שבארצות המזרח לאסור עישון בתעניות מפני שהנכרים שבארצותיהם נוהגים בזה איסור בימי צומם. ע"ע במוזבא בבאר היטב תקסו בענין שתיית הטיטורין בתענית.

'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי' –

כי בהתגירו מקנים בו מן השמים נפש חדשה מתחת כנפי השכינה. נמצא שהוא כנולד ממש, כי הנפש אשר לא טהורה היתה העבירה ממנו (עפ"י ר"מ אלשיך ויקרא יט, לד)

לא תטה משפט גר יתום – לא אמר גר ויתום – לומר לך גר שנתגייר כקטן שנולד דמי (בעל הטורים תצא כד, טו).

עוד על מקור דבר זה – ע' בחדושי חתם סופר לע"ז; משך חכמה ואתחנן הכו.

'מי שיש לו בן מכל מקום פוטר אשת אביו מן היבום' –

'שמעתי בשם הגאון מהר"ץ ז"ל אבד"ק ברלין, דמזה הטעם בטלו היום מצות יבום, אף על גב דהלכה דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, בכל זאת בזמן אחרון דלא אכשר דרא, ואולי יש להאחז שמת בן מכל מקום. ובכי האי גוונא פוגע באיסור אשת אח. וטעם זה אמת וראוי לפרסמו. (חידושי מהר"ץ חיות)

דף כג

'האחת אהובה והאחת שנואה – וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום? אלא אהובה – אהובה בנישואיה, שנואה – שנואה בנישואיה' – ע' רש"י ותוספות.

אין כוונת רבותינו להוציא הפסוק מידי פשוטו [כן מוכח מהספרי (תצא) שדרשו שם: הכתוב מברך שהבכור יהא לשנואה. וכמוכן שא"א לפרש כן אם היתה הכוונה רק לנישואי איסור], אלא שבכלל 'אהובה' ו'שנואה' גם אהובה ושנואה בנישואיה, כי אם רק כפשוטו, אין צורך באזהרה מיוחדת שלא לבכר את בן האהובה כפירוש רש"י (עפ"י 'הכתב והקבלה' ורש"ר הירש תצא).

ואפשר שדבר זה נרמז בשינוי הלשון 'שנואה' – 'שניאה'; –

כי 'שניאה' מורה על שם דבר, כמו 'ירידה' 'ידיעה' וכו', כאילו השנאה מופשטת מן האשה ובעלה בפועל אלא שנאה מצד הדת יש כאן. [ובראב"ע התחכם לאמר 'אהובה בעיניו ולא לה' – דבריו דחויים מן הקבלה ומלישנא דקרא] (הכתב והקבלה שם).

ובאופן נוסף; יש להבחין בין הפועל 'פעול' לבין שם העצם 'פעיל', שזה האחרון משמעו מצב של קבע כמו 'שכיר' 'פקיד' 'נתין', בניגוד לצורה הראשונה שמתארת מצב זמני – 'שכור' (נחמיה ו, יג), 'נתון'. אף כאן רמז הכתוב בצורה החריגה 'שניאה' שאין מדובר על שנאה שבלב, הנתונה לשינויים כפי מצב רוחו של האדם אלא הרי היא 'שנאה' קבועה לעולם ששום גשר שבועולם לא יוכל לגשר ביניהם – הלא היא זאת שנישואיה באיסור (מתוך 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' קמב).

וע"ש באור 'קרואי' – קריאי' על אותה הדרך. וכן 'שנואה' הנאמר אצל לאה. וע"ע בספר לחמי תודה (תצא) בשם אביו בעל ההפלאה.

'מולדת בית או מולדת חוץ בין שאומרים לו לאביך קיים בין שאומרים לו לאביך הוצא'. 'הוצא' לאו דוקא, שאם כן חייבי לאוין משמע, אלא בין שהיא בבית אביך בין שהיא חוץ מבית אביך דהיינו חייבי כריתות, ו'הוצא' מביתך בלא גט קאמר לפי שאינה אשתך. [וכי תהיין הוצרך ללמד עצם הדין

איסור שניות לעריות – מדרבנן, עשו חכמים סייג לתורה שלא ייכשל אדם באיסור ערוה דאוריתא. והסמיכו חכמים איסור זה על הכתובים; –
כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ. 'האל' – קשות, מכלל שיש רכות. ואלו הן השניות לעריות (רבא).

רב יהודה אמר: ואזן וחקר, תקן משלים הרבה – עד שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים בא שלמה ועשה לה אזנים (שהיא משתמרת שלא תיפול, כך על ידי שניות מתרחקים מן העריות. רש"י).

משמע לכאורה שלדברי רב יהודה, שלמה תיקן שניות, וכן מפורש בתוס'. ומהר"ל כתב שאין צריך לומר שהוא תיקן אלא שהיה מברר איזו אסורה מדרבנן ואיזו מותרת. ולשון הרמב"ם (אישות א,ו): ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות 'שניות' מפני שהן שניות לעריות' (ובכס"מ תמה על לשון 'קבלה').
 רבי אושעיא אמר מכאן: פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבר. למה הדבר דומה, לאדם משמר פרדס; משמרו מבחויץ – כולו משתמר. משמרו מבפנים – שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר. כן אמר רב אשי. ודחו דבריו ואמרו שאפילו שלפניו אינו משתמר כי לולא שניות היה פוגע בערוה עצמה.
 רב כהנא אמר מכאן: ושמתם את משמרתם – עשו משמרת למשמרת. (וכן נאמר בשלמה 'ושמרת את משמרת ה' – אלו סייגים שתיקן. וכן דרשו עה"פ חכמה לשלמה כחול על שפת הים – כחול הגודר את הים, כן חכמה גדרה לשלמה, אלו הסייגים שתיקן, כגון שניות לעריות. עפ"י משך-חכמה סוף ויחי).

דפים כא – כב

לא. א. אלו הן השניות לעריות?

מה הן שניות לעריות:

א. אמו (הרחקה מאמו), **אם אביו** (משום אם אמו, והטעם שגזרו גזרה לגזרה – מפני שנקראות שתייהן 'אמא רבה', וכעין גזרה אחת היא. מאירי ועוד), **אשת אבי אביו** [וכן הדורות שלמעלה מהן אסורות לעולם, והכל משום אמו ואשת אביו], **אשת אביו אמו** [אבל אשת אבי אביו אמו, אמר זעירי שמוותרת, ואילו רב לא פירש בה היתר משום שאשת אבי אמו מתחלפת באשת אבי אביו]; –

א. בירושלמי אמר בר קפרא: אם אבי אביו ואם אבי אמו.

לדעת הרמב"ם (אישות א,ו) וסמ"ג ורי"א"ז והטור, אם אבי אביו ואם אבי אמו יש להן הפסק [שלא כאם אמו ואשת אבי אביו]. ויש חולקים (מאירי בשם גאונים ספרד; מהרש"ל. וע"ע טשו"ע טו ג ה ובית שמואל סק"ה).

ב. הרמב"ם הרי"ף הרי"ש והרי"א"ז פסקו כזעירי שאשת אבי אביו אמו מותרת. וכן נקטו בטשו"ע ומהרש"ל, ודלא כראבי"ה שכתב שאין הלכה כזעירי.

ואשת אבי אמו [אבי] אביו, כתב מהרא"י (תרומת הדשן רטו) לאסור אפילו לדעת הרמב"ם שפסק כזעירי, כי היא מקרובות האב ומצויים אצלם יותר מקרובות האם. וכן הסכימו מהרש"ל, רמ"א (טו, ז) וט"ז. ויש מתירים כיון שנתערב צד אם (עפ"י ב"ח לדעת הרמב"ם; בהגר"א).

ג. אם אשת אביו – מותרת (רמב"ם איס"ב ב, יד ועוד). ובהלכות גדולות הנמצאות בידינו כתוב לאסור. וכתב מהרש"ל שאין לסמוך על כך 'ומי יודע אם הגירסה אמיתית'.

אשת אחי האב מן האם (אטו אשת אחי האב מן האב שאסורה מהתורה), **אשת אחי האם מן האב**, ופשטו

[שלא כסברת רב ספרא] שהוא הדין לאשת אחי האם מן האם. [באלו השלשה, למעלה מהן מותר כגון אשת אחי אבי אביו מן האם].

אם אשת אחי האב מותרת (עפ"י ספר המקצועות, הובא באו"ז ח"א תקצה).

אשת אחי אבי האב מן האב, וכן אחות אבי האב – אמיר הכשיר, וכן משמע שסבר רב אשי, דלא כרב הלל שרצה לאסור (וכן נקטו בסוגיא להלן מ: כמוש"כ התוס').

א. רבנו חננאל ורב אחאי בעל השאלות והרי"ף (כ"כ רמב"ן ורשב"א) והריטב"א והרי"א ז' פסקו להתיר, אבל לר"י נראה שאין הלכה כאמיר, וכן פסקו הרא"מ בספר יראים והרא"ש והמרדכי (מובא ביש"ש) להחמיר [ואולם בבנותיהן ואמותיהן, ודאי לא נסתפקו לאסור. רי"ד].

ב. אשת אחי אבי האם או אשת אחי אם האם – מותרת ולא גזרו אלא מצד האב, כי אין בה ערוה למטה (עפ"י להלן מ: באשת אחי אבי אמו; שו"ת הרא"ש, ים של שלמה, מהר"ם אלשיך זה) שהרי אשת אחי האם אינה אסורה מדאורייתא. וכן אשת אחי אם האב מותרת (עפ"י שו"ת רעק"א החדשות מה). ואולם אחות אם האם או אחות אבי האם [ואחות אם האב. רי"ד, מהרש"ל] – הרי אלו שניות כמו אחות אבי האב (עפ"י רמב"ן וש"ר).

כלת בנו [וכן כלת בן בנו וכו' עד לעולם – גזרה אטו כלתו], כלת בתו [אבל כלת בת בתו מותרת, הואיל וכלת בתו עצמה אינה אסורה אלא משום כלת בנו שהרי אין בצד הבת כלה האסורה מדאורייתא].

א. כלת בת בנו מותרת, כדין כלת בת בתו (ים של שלמה).

ב. בת כלתו או אמה – מותרות (רמב"ם איטו"ב ב, ד).

ואלו הן שניות נוספות ששנה רבי חייא: בת בן בנו, בת בן בתו, בת בן בנה של אשתו, ובת בן בתה (וכן ככל אלו בבנות; בת בנו ובת בתו וכו'. מאירי, מהרש"ל), אם אם חמיו, אם אם חמותו. ושאל רב אשי אם לאותן שניות יש הפסק ואין לאסור בהן דור נוסף אם לאו. ורצו לפשוט להתיר ודחו.

יש מן הראשונים שפוסקים לקולא משום ספק דרבנן (עפ"י ר"ח; רמב"ם אישות א, ו עריטב"א ומאירי). ויש מחמירים (עפ"י יראים; רא"ש; ים של שלמה [שאין הולכים לקולא בספק דרבנן אלא כשיש מי שמיקל בפירוש, אבל כאן לא שהרי היו סבורים להקל ונדחו ראיותיהם. עפ"י יראים ומאירי, וע' תופעת ראם על היראים. וערא"ש ויש"ש ז שמכך דחו בני הישיבה את הראיות להתר משמע שדעתם נוטה לאסור]. והובאו שתי הדעות בשו"ע). ויש אומרים שלא נסתפקו כלל בגמרא אלא בשלישי שבבן אשתו ובת אשתו או ברביעי שבחמותו וחמיו, אבל בזרעו ודאי אסור (עפ"י רמב"ן, וכן נקט הרשב"א).

אשת חמיו מותרת. כן מבואר בגמרא. ויש אוסרים עפ"י הירושלמי. (וכן הורה רבנו תם למעשה (עפ"י תוס', רא"ש ועוד). ואין כן דעת חכמי ספרד). אשת בן חמותו או חמיו – מותרת. וכן אשת חורגו (= בן אשתו). וכן חורגו מותר באשתו ובבתו. אשת אחי אשתו מותרת.

א. בת אחי האב ובת אחי האם, אמרו בירושלמי שמותרת. וכן אשת בן אחיו ואשת בן אחותו ובת בן אחיו (מובא במאירי).

ב. אם אחות אביו ואם אחות אמו; בה"ג ובעל ספר יראים כתבו לאסור משום שניות. ואילו רמב"ן כתב שאין להוסיף על מה שאמרו חכמים (וכ"כ ריא"ז ומהרש"ל), הלכך אין לאסורן אלא בנישואין שאם אחות אביו היא אשת אבי אביו ואם אחות אמו היא אשת אבי אמו, אבל בלאו הכי מותרות.

ג. בת אחות אשתו או בת אחיה; ברמב"ם (איסורי ביאה ג, ד ובמ"מ) מבואר שמותרות, ואפילו לישא את שתיהן כאחת (וכ"כ בשטמ"ק כריתות יד אות יא. וע' גם בפסקי הרי"ד כאן). ויש אומרים שבכלל

- שניות הן ואסורות כדי שלא יפגע באחות אשתו שהיא ערוה מהתורה (עפ"י ספר הפרדס לרש"י דף כא. ובשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע כו) כתב שלכתחילה יש להורות שלא לשאתה אבל אם כבר נשא אין מוציאים אותה ואין מהרהרים אחר הייחוס הזה).
- ד. בת חתנו ובת אשת חתנו, אשת בעל חמותו, אשת בעל אמו [ואשת בעל אחותו. ע' או"ז תקצה], וכן בתה ואחותה – מותרות (עפ"י שו"ת מהרי"ל פא).
- אשת חתנו; בה"ג כתב לאסור (ומובא ברא"ש. ועבהגר"א אה"ע טו ס"ק כח). ויש מתירים [אף לדעת האוסרים אשת חמיו] (ע' מסכת דרך ארץ רבה א; רשב"א ומאירי; ים של שלמה ה [וכן נ"ל הלכה למעשה אפילו לכתחילה, ותאב אני מתי יבא לידי ואתיר, ואי יישר חילי אבטלנה]; שו"ת חתם סופר לה; נודע ביהודה כו).
- ה. יש אוסרים [עפ"י הירושלמי] אשת חורגו, ואף שבתלמוד שלנו מפורש להתיר, יתכן וגזרו על כך לאחר מכן (ערא"ש וש"ר). וכן יש אוסרים שני חורגים שגדלו בבית אחד מפני שנראים כאח ואחות (ר"ח ובה"ג עפ"י הירושלמי; או"ז ח"א תקצה. וכן האחד אסור באשת חברו כי נראית כאשת אחיו. ב"י ומהרש"ל עפ"י הטור). ויש חולקים ומתירים (ע' ברמב"ן ושאר ראשונים כאן ובסוטה מג עפ"י הגמרא שם; אה"ע טו, יא; שו"ת מהרי"ל פא – ושם כתב שאף בדורות מאוחרים לא אסרו אלא אשת חורגו ולא בחורגת הגדילה בין האחים). וכתבו אחרונים שמעשים בכל יום שנהגו להקל בחורגים אלא שהמחמיר תבוא עליו ברכה (עפ"י ב"ח. וע' צוואת ר"י החסיד כט).
- ואם לא גדלו בבית אחד – מותרים אף להירושלמי (עפ"י מהר"ח או"ז קפב; ב"ח אה"ע טו). ויש אומרים להפך; כאשר אין החורג או החורגת אינם אצלם, חוששים בהם אף להבבלי (עפ"י אגודה סוטה מג; או"ז ח"א תקצה בשם ריב"י וריב"ש. וע' דרכי משה טו, ד).
- ואמרו בירושלמי שהחורגים מותרים להינשא במקום שאין מכירים אותם. ובאופן זה אפילו באו אחר כך למקום שמכירים אותם, אין צריך להוציא כיון שנשאה בהתר (עפ"י קרבן העדה; חדושי הגהות טור אה"ע טו, ב), אבל לכתחילה יש לאסור לישא במקום אחר על דעת לבוא למקום שמכירים אותם (עפ"י אבני נזר אה"ע סו"ס נו). ואין הדבר מוסכם (ע' בשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ב כט).
- לדעת האוסרים חורגים, כמו כן שתי חורגות אסורות להינשא לאדם אחד מפני שנראות כשתי אחיות (עפ"י שו"ת חת"ס אה"ע לח), וכן חורגת של אשתו אסורה עליו מפני שנראית כבת אשתו (שם ח"ב קכח), וכן החורגת של חורגו, נראית כבת בנו (שם קכט).
- ו. עבר ונשא את השניות – יוציא בגט והולד כשר (ירושלמי, הובא בפוסקים). בא אחר ונתן לה קידושין בעודה תחתיו, יש סוברים שצריכה גט מהשני מדרבנן (ע' בית שמואל טו סק"א). ולענין ירושתה לבעלה והיטמאות בעלה הכהן – נחלקו הדעות (כדלהלן).
- עבר ונשא את האשה האסורה עליו משום מראית העין [כגון אשת חמיו, וחורגים הגדלים ביחד – כהירושלמי]; יש אומרים שגם זו תצא (עפ"י שו"ת חתם סופר ח"ב קכט). ויש אומרים שלא תצא [ובמקום יבום – מותר לכתחילה] (עפ"י אבני נזר נו, יז). ומכל מקום קידושיה קידושין גמורים ואם בא אחר וקידשה אינה צריכה הימנו גט (עפ"י שו"ת רעק"א תנינא סח). ויש לה כתובה ומזונות וכו' (עפ"י חתם סופר ואבנ"ז נו – דלא כהר"ח או"ז קפב).

דף כב

- קע"ב. א. האם גזרו שניות בגרים?
 ב. האם אחים גרים מעידים זה לזה?

א. אמר רב נחמן (אודות ספק שהביא אחד התלמידים ממערבא): לא גזרו שניות בגרים שהרי ערוה עצמה היתה מותרת בגר שהוא כקטן שנוולד ואין לו קורבה, אם לא משום גזרה שלא יאמרו באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, הלכך איסור שניות שלא היה שייך בו בגיותו, ודאי מותר בגירותו. כיון שלא גזרו שניות על הגרים עצמם, כל שכן שלא גזרו בהם עלינו, הלכך נושא אדם גיורת ואם אמה או בת בתה וכד', וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (ריטב"א). דיני העריות בגר – ע' סנהדרין נה.

ב. רב נחמן אמר: אחים מן האם שהם גרים לא יעידו (מדרבנן, שלא יחליפו גר בישראל), ואם העידו – עדותם עדות. אחים מן האב מעידים לכתחילה (כי אין מקום לגזור אטו ישראל שידוע שאין להם קורבת אב). ואמימר מתיר לכתחילה אפילו באחים מן האם כיון שהעדו מסורה לבית דין אין מקום לגזור גר אטו ישראל.

הפוסקים נקטו כאמימר להתיר (רמב"ם עדות יג, ב; תשו"ע י"ד רסט, י [ועב"י שר"ג חזר הודה לאמימר] והו"מ לג, יא). ובפסקי דינים שבספר ים של שלמה נקט כרב נחמן שאחים מן האם לא יעידו לכתחילה. וצ"ע.

לג. איזה אח זוקק ליבום ואיזה אח אינו זוקק? איזה בן פוטר מן היבום ואיזה שאינו פוטר?

מי שיש לו אח מכל מקום, לרבות ממזר – זוקק ליבום [ואחיו הוא לכל דבר, ליורשו וליטמא לו], חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העובדת-כוכבים, מפני שהוא מתייחס אחר אמו (האשה וילדיה תהיה לאדניה) ואינו קרוי 'אחיו'.

לדעת רב יהודאי ורב נחשון גאונים, יבם המומר לע"ז אינו זוקק ליבום, שאם היה מומר בשעה שנשאה בעלה – אינה צריכה חליצה. וכן אם היה בעלה מומר לעבודת כוכבים וישיבה תחתיו באונס ומת במומרותו בלא בנים – אינה זוקקה ליבום, שאינו 'אחיו'. והרשב"א הקשה על כך שאין ראוי לפטור שהרי משמע שלעולם קרוי 'אחיו' מלבד הבא משפחה ונכרית (וע"ע תרומת הדשן רכג; שו"ת מהר"ח או"ז קטז), וכל שכן כשנשתמד הבעל לאחר הנישואין, שלא נסתלקה זיקת האח הכשר. וסיים ב'צריך עיון'. והריטב"א כתב שראוי להחמיר ולחוש לדעה זו. בבית יוסף (קנז ד"ה ומ"ש) תמה מאד על שיטת הפוסקים. ובאבני מלואים (שם) נתן בה טעם. והורו הפוסקים לסמוך על שיטה זו במקום עיגון. (וע"ע יש"ש פ"ד כב).

ובמומר לחילול שבת, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג ה) שזוקק ליבום אף לפי הדעות שהממיר דת אינו זוקק, כי יש אומרים שזה שהמחלל שבת בפרהסיא הריהו כמומר – מדרבנן הוא. וגם י"א שאינו אלא בעבודת קרקע, אבל המומר לכל התורה דינו כמומר לעבודה זרה. ויש אומרים לפי הטעם שכתב מהר"ם שעל דעת כן לא קידשה, זהו דוקא כשקיבל עליו דת אחרת וקשה לו לחזור מטעם אימת המלכות, אבל לא בזמן הזה או בכופר שלא קיבל דת אחרת (עפ"י חתם סופר אה"ע ח"ב עג. וע' תשורת שי ב. וכן החמיר בדבר בשו"ת אמרי יושר ח"ב קכו בנידון דאוריתא של איסור יבמה לשוק. וע"ע באריכות בשו"ת שרידי אש ח"ג מד מה).

וכן בבן – כל בן פוטר מהיבום, אפילו ממזר (ובן אין לו – עיין עליו. וכן לענין שאר הלכות שבתורה – חייב על הכאתו וקללתו, אם האב עשה תשובה ובכלל 'עושה מעשה עמך' הוא (גמ'). ומקיים בו האב מצות פריה ורביה. עפ"י ירושלמי), אבל לא הבא מן השפחה ומעובדת כוכבים.

- א. גם לענין איסורי עריות, חייבים אף בממזר, כגון בת בנו ממזר או אשת בנו ממזר – חייב עליה (עפ"י ספר החינוך קצג ר"א ומנחת חינוך שם). ויש בו איסורי שניות לעריות (ירושלמי, מובא בראשונים).
- ב. המנחת-חינוך (תצו, ב) כתב שבן ממזר יורש את המלוכה מאביו. ומה שאין ממנים פסולים – זהו לכתחילה אבל בירושה שפיר דמי.
- ג. הנולד מן השפחה ומן הנכרית, אינו קרוב לאביו לשום דבר, וכשר להעידו מהתורה משום קורבה (מנחת חינוך תקצא, ה). ויש שנסתפקו לומר שגזרו מדרבנן שהולד יחשב זרעו (ע' רמ"א אה"ע טו, י וב"ש שם).

לד. א. האם בעל מיטמא לאשתו הפסולה לו?

ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – כמה הוא חייב?

א. אין אדם מיטמא לאשתו הפסולה לו (לא יטמא בעל בעמיו להחלו).

- א. יש שמנו איסור זה במנין הלאוין (עפ"י בה"ג לאו רנט ועוד. ואילו הרמב"ם לא מנאו כלאו).
היו שרצו לומר [עפ"י גירסה אחת בתוספתא] שמדרבנן מיטמא לה מפני שהיא כמת מצוה כי אין קרוביה האחרים נזקקים לה. ואולם הראשונים כאן דחו דעה זו (ועב"י י"ד שעג בבדק הבית בשם א"ח שמיטמא הכהן לאשתו הפסולה. וסיים בצ"ע. וע"ע 'תוספתא כפשוטה' עמ' 15).
- ב. אשתו הפסולה לו מדרבנן; נחלקו הראשונים [עפ"י שינויי גירסה בתוספתא ב, ג] אם נטמא (ערשב"א ומאירי כאן, ורשב"א להלן פד. ורישב"א פה). אם לאו (ענמו"י שם; ריטב"א כתובות ק: [העתיק דברי התוספתא שלא כדבריו כאן]; בהגר"א אה"ע קטז). [וכתב המנחת-חינוך (רסד, ו) שאף לפי דעת רוב הראשונים דלא כהרמב"ם שמן התורה על הכהן ליטמא לאשתו, נראה שחכמים העמידו דבריהם ועקרו דבר מן התורה בשב ואל תעשה ואסורו ליטמא לה].
וחלוצה לכהן, אעפ"י שאסורה מדרבנן הרי דינה כגרושה ומתחללת בביאתו הלכך אינו מיטמא לה (עפ"י התוספתא; משנה למלך נערה בתולה א, ה; העמק שאלה קג, ג. וע' משנה תרומות ח, א שכן חלוצה שאכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש, הרי שעשאוהו כחלל ממש).
- ג. כתבו ראשונים שאין הבעל מתאבל על אשתו הפסולה לו כשם שאינו מיטמא לה, משא"כ שאר הקרובים הפסולים שמיטמא להם ומתאבל עליהם (עפ"י רמב"ן ורא"ש; י"ד שעד, ד. ועב"י).

- ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – חייב שתיים (ערות אחותך בת אביך או בת אמך... ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא... – מיתור הכתוב למדנו לחייב שתיים). רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד (אחותך הוא).
הלכה כתנא קמא לחייב שתיים (רמב"ם איסורי ביאה ב, ג-ד), שאם התרו בו – לוקה שתיים (מנחת חינוך קצו), ואם שגג – מביא שתי חטאות (מאירי).

דפים כב – כג

- לה. אחותו מאביו או מאמו, מהנישואין ומהאינוסין, מחייבי לאוין ומחייבי כריתות, מהשפחה ומעובדת כוכבים – מה דינה לענין איסור ביאה?